

lialt, sadade kaupa — oma rahvale trunkis jäänud, siis oleksivad Eesti asjad hoopis teised.

Just Eestiaste eneste seast õpetatud mehed kuuldasid tihti rääkivat: „Tah, Eestiased on veel väga rumalad, Eesti keel on alles väga harimata ja puuduline, ei ole Eesti keeles sügavama õpetuse raamatuid, kust haritud waim võiks toidust“ leida ja nõnda edasi.

Kui kõik mehed, kes meie rahwa seast välja tulewad, nii hakkawad rääkima, ega siis küll asi ei edene. Dotab igaüks, et teised temale kõik peawad walmis tegema, siis on sant küll. Ei mitte, igaüks peab ise kät adra külge panema, siis läheb asi edasi, muidu mitte. Ega ometi nüüdne haritud Saksa, Prantsuse keel ja muud haritud keeled esialgu nõnda ei olnud. Nad olivad niisama harimata kui nüüd mitmed keeled. Mis teadis Kristuse sündimise aegne poolmetsaline Sakslane nüüdsest peenikesest Saksa keelest ehk teadusest? Ei mitte märkigi! See on kõik usina uurimise ja wirga töö läbi neile saanud. Muidu ei ole midagi tulnud. Kui Sakslased oleksivad ootama hakanud, et teised seda pididwad tegema, siis ei oleks nad ialgi haljale oksale jõudnud.

Ka meie ei tohi seda ial loota, et teised meie eest peawad tööd tegema hakkama. Ise peame seda tegema. Muidugi on meie hulgast palju meie rahwa haritud põegi lahkunud, kes ial enam tagasi ei tule. Niisuguseid saab ka edaspidi küllalt olema. Iseäranis saawad mehed, kes sel wiisil kaswatatud ja koolitatud saawad, kui meie jutus karjapoiss

Mardist nägine, kõik oma rahwale selga pöörma. Nad saawad oma wanemad ja sugulased ära põlgama ja nendest häbenema.

Sellegi pärast ei tohi meie lootust ja tööd maha jätta. Ei pea see meid mitte hirmutama isamaa põllul tööd tehes ja teda hoolfaste harides.

Pikkamisi läheb asi küll; see on tõsi. Aga ialgi ei ole suurte asjadega lugu teisiti olnud. Et asi pikkamisi läheb, näeme iseäranis kahest uuema aja ettemõtmisest Eestiaste keeles: esimene on Aleksandri kool, teine Kirjameeste Selts.

Meie Aleksandri-kool tahab ülema waimu harimisega hakatust teha meie oma meeles ja keeles, ilma et seda teiste juurest lähetsime kerjama, nagu see nüüd peab sündima, sest et teist teed ei ole. Muidugi ei sünni see ilma teiste keelteta, sest üksigi ülem kool ei õpeta ühes ainsamas keeles üksi, Aleksandri-kool ka mitte. Aga kui õpetus õiget wilja peab kandma, siis peab teda nõnda antama, et õppija temast täieste aru saab. See võib üksi emakeeles sündida. Emakeele abiga võib ka teiste keelte ära õppimine mõnusalt wiisil edasi minna. Seda tean mina väga selgeste, sest et ma seda oma elus olen ära näinud.

Ma olen näinud, kuida meie rahwa lapsed, keda Saksa kooli toodi, aastate kaupa nagu nuiad kooli, toas istusivad, aga midagi ei õppinud. Koolmeister andis Saksa keeli väga hääd õpetust, aga nemad ei saanud aru, sest et keel puudus. Ei olnud keegi, kes neile asja aru saadawalt ära seletas. Mis üles anti, õppisivad masina wiisi pähä, aga südamesse ei tulnud midagi. Kõigest hääst, mis koolmeister